

RICHTEREN

Je kent ons nog niet.

Je begrijpt het nog niet.

Wij uit het donker spreken met zeven stemmen. Omdat zeven het enige goddelijke getal is. Omdat wij goddelijk zijn en altijd zijn geweest.

Dat is de wet.

Aan het eind zul je het weten. En zul je vragen waarom we dat niet eerder hebben verteld. Denk je echt dat je de eerste bent die dat heeft gevraagd?

Dat ben je niet.

Er is wel een antwoord. Er is altijd een antwoord. Maar dat heb je nog niet verdiend. Je weet niet wie je bent. Hoe kun je dan in godsnaam weten wie wij zijn?

Je bent niet zozeer verdwaald als wel verraden door dwazen die glans voor macht aanzien. Ze hebben alle symbolen van heerschappij weggegeven. De straf hiervoor is eeuwig. Je bloed is allang verwaterd als de rede eindelijk de overhand krijgt. Of de wereld zelf zal tot as zijn vergaan, waardoor het geheugen er niet meer toe doet. Ja, er is je on-

recht aangedaan. En jij zult onrecht aandoen. Opnieuw. En opnieuw. En opnieuw. Tot je eindelijk ontwaakt. En daarom zijn we hier, praten we met je.

Er komt een verhaal.

Jouw verhaal.

Het is de zin van je bestaan. Er(gens) zijn. Toen je kwam was je niet geketend. Je werd hartelijk verwelkomd en ruilde voedsel, kunst en bestaansredes met degenen die wisten dat mensen en land geen bezit zouden mogen zijn. Het is onze verantwoordelijkheid je de waarheid te vertellen. Maar omdat de waarheid je nooit is verteld zul je denken dat het een leugen is. Leugens zijn afhankelijker dan waarheid en omhelzen je met beide armen. Onze straf is dat we je moeten losmaken.

Ja, wij zijn ook gestraft. Wij allemaal. Omdat er geen onschuldigen bestaan. Onschuld is de zwaarste gruweldaad van allemaal, hebben we ontdekt. Het scheidt de levenden van de doden.

Hè?

Wat krijgen we nu?

Haha.

Neem ons niet kwalijk dat we moeten lachen.

Je dacht dat jij bij de levenden hoorde en wij bij de doden?

Haha.

SPREUKEN

Ik praat tegen ze in het donker, op mijn knieën.

Soms is het moeilijk om te begrijpen wat ze zeggen. Ze zijn er al zo lang niet meer en ze gebruiken de oude woorden nog die zo'n beetje uit me zijn geslagen. En het helpt niet dat ze fluisteren. Of misschien schreeuwen ze wel, maar van zo ver weg dat het klinkt als gefluister. Zou kunnen. Wie zal het zeggen?

In elk geval ben ik gaan graven op de plek die ze wilden en heb ik de glanzende zeewatersteen begraven zoals ze vroegen. Maar misschien heb ik iets verkeerd gedaan, want Massa Jacob verkoopt je toch, ook al heeft hij gezegd dat ik bij de familie hoor. Doen *toubab* dat met hun familieleden? Ze uit de armen van hun moeder rukken en op een kar laden alsof het oogstdag is? Hij liet me smeken. In het bijzijn van mijn man liet hij me smeken totdat de enige man die ik ooit heb liefgehad me niet meer kon aankijken. Door zijn ogen kreeg ik het gevoel dat het niet hun schuld was maar de mijne.

Ik vraag ze, de oude, donkere stemmen, naar jou. Ze zeggen dat je trots bent. Dat je een man aan het worden bent. Je hebt veel van je eigen mensen in je, maar dat weet je nog niet. En je bent snel, misschien snel-

ler dan goed voor je is. Het verbaast me dat je nog leeft. Ik heb ze gevraagd, ik zeg: 'Kunnen jullie een bericht overbrengen? Vertel hem dat ik me elke krul op zijn hoofd en elke plooi in zijn lijf tot die tussen zijn tenen aan toe herinner. Vertel hem dat zelfs de zweep dat niet verhindert.' Ze geven geen antwoord, maar zeggen dat je in Mississippi bent, waar alles wat heel was wordt gehalveerd. Waarom ze dat vertellen weet ik niet. Welke moeder wil horen dat haar kind in stukken zal worden gesneden, te worden versneden zonder enige reden? Waarschijnlijk maakt het niet uit. Hier of daar, boeten zullen we.

Sinds ze je hebben meegenomen heeft Ephraim geen woord meer gezegd. In al die tijd niet één woord. Kun je je dat voorstellen? Ik zie zijn mond bewegen, maar er komt verdomme geen woord meer over zijn lippen. Soms wil ik je naam zeggen, de naam die wij je hebben gegeven, niet de lelijke die Massa je gaf en waarvan we deden alsof dat goed was. Misschien brengt het zeggen van je naam hem bij me terug. Maar als ik zie hoe hij zijn hoofd laat hangen, alsof hij een onzichtbare strop om zijn nek heeft, dan heb ik de moed niet. Stel dat het zeggen van je naam hem juist helemaal van me afneemt?

'Mag ik hem zien?' vraag ik het donker. 'En Ephraim? We hoeven hem niet eens aan te raken. Alleen maar even te zien om te weten dat hij nog steeds van ons is, ook al behoort hij iemand anders toe.' Ze zeggen dat Ephraim alleen maar in zo'n spiegel hoeft te kijken. 'En ik dan?' vraag ik. Ze zeggen dat ik in Ephraims ogen moet kijken. 'Hoe krijg ik dat voor elkaar als hij me niet meer aankijkt?' vraag ik. Ik hoor alleen maar de wind door de bomen en het kriek-kriek van insecten in het gras.

Je houdt van je volk. Je bént *je volk*. Daar hou ik me aan vast en dat vult de leegte in mij. Zwermen, zwermen als vuurvliegjes. Vasthouden, vasthouden als het stilstaande water in de put. Ik ben vol. Ik ben leeg. Ik ben vol en daarna ben ik leeg. Ik ben vol en ik ben leeg. Zo moet doodgaan voelen.

Het heeft geen zin. Geen zin om te schreeuwen naar mensen die je toch niet willen horen. Geen zin om te huilen in het bijzijn van mensen

die je pijn niet kunnen voelen. Die je lijden gebruiken als maatstaf voor hoe zwaar ze je kunnen belasten. Ik ben hier niets. En ik word nooit iets.

Waarom heeft hij je geruild? Om zijn ellendige land in stand te houden, een land dat de ziel breekt en de geest leegzuigt? Ik zal je eens wat zeggen: er is hier niet veel meer. Nah, meneer. Neem mij en Ephraim en laat ons gaan. We hoeven nergens heen, alleen maar weg. Het is net als het slachten van een varken. Gewoon met een scherp mes en een snelle, diepe haal de keel afsnijden en klaar.

Dan worden we een van de fluisterende stemmen in het donker die andere mensen vertellen hoe het hun kinderen in de wildernis vergaat.

O, arm kind van me!

Voel je me?

Ik ben Middle-Anna en dat daar is Ephraim. Wij zijn je vader en moeder, Kayode. En we missen je zo.

PSALMEN

Juli was moordend geweest.

Eerst waren ze bijna verbrand. Daarna waren ze bijna gesmoord. En uiteindelijk, toen dat allebei niet was gelukt, werd de lucht dik als water, in de hoop dat ze zouden verdrinken. Dat mislukte. De enige overwinning was dat er een broeierige, boosaardige sfeer ontstond, soms ook onderling. In Mississippi kwam de zon zelfs tot in de schaduw, zodat op sommige dagen zelfs de bomen geen verlichting boden.

En als het zo heet was had je ook geen goede reden om in de buurt van anderen te komen, maar het verlangen naar gezelschap maakte het in bepaalde opzichten draaglijk. Samuel en Isaiah vonden het prettig om in de buurt van anderen te zijn, totdat die anderen veranderden. In het begin dachten ze dat alle opgetrokken lippen en neuzen en alle vijandige blikken – zelfs de schuddende hoofden – betekenden dat er een vieze geur om hen heen hing door het zwoegen in de stal. Alleen al de lucht van het varkensvoer leidde er vaak toe dat ze zich uitkleedden om zich welhaast een uur lang in de rivier te wassen. Elke dag, vlak voor zonsondergang, als de anderen krom liepen van het harde werken op het land en in hun hut haast onvindbare rust zochten, boenden Samuel

en Isaiah zich daar schoon met muntbladeren, jeneverbessen, soms met *root beer*, om al die stanklagen af te wassen.

Maar die schrobbeurten hadden geen invloed op de opgetrokken neuzen, op de minachting die Die Twee ten deel viel. Op den duur hielden ze zich dus maar afzijdig. Ze deden nooit echt onvriendelijk, maar de stal werd veilig terrein en daar bleven ze in de buurt.

De hoorn had geklonken om te laten weten dat het werk was gedaan. Een leugenachtige hoorn, want het werk was nooit gedaan, hooguit onderbroken. Samuel zette een emmer water neer en keek naar de stal. Hij deed een paar passen achteruit zodat hij hem helemaal kon zien. De stal kon wel een likje verf gebruiken, zowel de rode delen als het wit. *Mooi zo*, dacht hij. *Laat hem maar lelijk zijn zodat hij de waarheid laat zien*. Hij ging helemaal niets verven, tenzij de Halifaxen zijn handen ertoe zouden dwingen.

Hij liep een stukje naar rechts en keek naar de bomen in de verte, achter de stal, op de oever aan de overkant van de rivier. De zon stond lager, zonk in het bos. Hij keek naar de katoenvelden links en zag de silhouetten van mensen met zakken vol katoen op hun rug en op hun hoofd, die ze in karren gooiden die in de verte stonden te wachten. James, de hoofdopzichter, en zo'n stuk of tien van zijn ondergeschikten stonden aan weerszijden van de continue mensenstroom. James had zijn geweer over zijn schouder; zijn mannen hielden de hunne met beide handen vast. Ze richtten hun geweer op de mensen die langsliepen alsof ze wilden schieten. Samuel vroeg zich af of hij James aan zou kunnen. De toubab was natuurlijk wel zwaarder en had het voordeel van vuurkracht, maar afgezien daarvan, als ze, zoals het hoorde, echt met elkaar op de vuist zouden gaan, hard tegen hard en hart tegen hart, zou hij hem uiteindelijk wel kunnen mannen, dacht Samuel – als dat al niet makkelijk ging, dan wel als hij zich tot het uiterste inspande.

‘Kom je me nog helpen, of?’ vroeg Isaiah.

Samuel schrok op en draaide zich snel om. ‘Je hoeft me niet zo te besluipen,’ zei hij gegeneerd, hij voelde zich betrappt.

‘Niemand *besluit* je. Ik kwam gewoon aanlopen. Je bent zo druk met andermans zaken...’

‘Aha,’ zei Samuel en hij wapperde met zijn hand alsof hij een mug verjoeg.

‘Help je me de paarden op stal zetten?’

Samuel rolde met zijn ogen. Het was niet nodig om altijd zo onderdanig als Isaiahs te zijn. Misschien was hij wel niet zo onderdanig, maar moest hij echt zoveel moeite voor ze doen, zonder enig verweer? Samuel vond dat van angst getuigen.

Isaiah streek Samuel over zijn rug en glimlachte terwijl hij naar de stal liep.

‘Dat zal wel,’ fluisterde Samuel en hij volgde hem.

Ze sloten de paarden op en gaven ze water en een lading hooi, en veegden de rest op een keurige hoop in de linkerhoek aan de voorkant van de stal, bij de rechte balen. Isaiah moest lachen om Samuels tegenzin, zijn gezucht en gesteun en het schudden van zijn hoofd, ook al vond hij het gevaarlijk. Kleine verzetsdaden werkten heilzaam in een tranendal.

Toen ze klaar waren was de hemel donker en bezaaid met sterren. Isaiah ging weer naar buiten, liet Samuel makkend achter. Zo ging hij met zijn opstandigheid om: hij leunde tegen het houten hek dat om de stal stond en staarde naar het uitspansel. *Overvol*, dacht hij, en hij vroeg zich af of de overvloed niet te groot was; of het te zwaar was en de nacht het niet volhield, te moe werd en op een dag zou loslaten, zodat alle sterren naar beneden zouden ploffen en alleen de duisternis overbleef om zich over alles uit te spreiden.

Samuel tikte Isaiah op zijn schouder, wekte hem uit zijn gemijmer.

‘Wie is hier druk met andermans zaken?’

‘O, nu doet de hemel zaken?’ grijnsde Isaiah. ‘Mijn werk is tenminste gedaan, voor vandaag.’

‘Je bent een brave slaaf, hè?’ zei Samuel en hij prikte in Isaiahs buik.

Isaiah grinnikte, keerde zich van het hek en liep terug naar de stal. Voordat hij bij de deur was bukte hij om een paar kiezelsteentjes te pakken. Hij gooide ze vlak na elkaar naar Samuel.

‘Ha!’ riep hij en hij rende naar binnen.

‘Mis!’ riep Samuel en hij rende achter hem aan naar binnen.

Ze renden rond, Isaiah dook weg en ontweek hem, lachte elke keer als Samuel hem te pakken probeerde te krijgen, maar hij was hem te snel af. Toen Samuel uiteindelijk een uitval deed en op zijn rug sprong, vielen ze voorover in het pas opgestapelde hooi. Isaiah probeerde zich los te wurmen, maar moest zo lachen dat dat niet opschoot. Samuel bleef maar ‘aha’ zeggen en glimlachte naar Isaiahs achterhoofd. De paarden ademden zwaar, snoven en briesen. Een varken gilte. De koeien maakten geen geluid, maar de bellen om hun nek klingelden als ze bewogen.

Na een korte strijd gaf Isaiah zich gewonnen en liet Samuel hem los. Ze draaiden zich op hun rug en zagen de maan door een opening in het dak; ze werden beschenen door het bleke licht. Hun blote bovenlijven gingen op en neer en ze hijgden hoorbaar. Isaiah stak zijn hand uit naar de opening om te zien of hij het licht kon tegenhouden. In de ruimte tussen zijn vingers verscheen een zachte gloed.

‘Een van ons moet het dak repareren,’ zei hij.

‘Niet aan werk denken. Rust maar uit,’ zei Samuel, scherper dan zijn bedoeling was.

Isaiah keek naar Samuel. Hij bekeek zijn profiel: zoals zijn volle lippen uitstaken, in tegenstelling tot zijn platte neus. Zijn haar stond alle kanten op. Hij keek naar Samuels bezwete borst – het maanlicht liet zijn donkere huid glanzen – en werd rustig van het ritme van zijn ademhaling.

Samuel keek naar Isaiah, ving zijn zachte blik met die van hemzelf. Isaiah glimlachte. Hij hield van Samuels manier van ademen met zijn mond open, zijn onderlip een beetje vertrokken en met het puntje van zijn tong in zijn wang als iemand met ondeugende plannen. Hij raakte Samuels arm aan.

‘Moe?’ vroeg Isaiah.

‘Zou wel moeten. Maar nah.’

Isaiah schoof opzij tot zijn lichaam dat van Samuel raakte. De plek

waar hun schouders tegen elkaar kwamen werd vochtig. Zijn voet wreef over die van Samuel. Samuel wist niet waarom maar hij begon te trillen, wat hem boos maakte omdat hij zich kwetsbaar voelde. Isaiiah zag zijn woede niet, alleen zijn lonkende blik. Hij kwam omhoog om op Samuel te gaan liggen, die even schrok voordat hij zich weer ontspande. Zacht, langzaam liet Isaiiah zijn tong over Samuels tepel gaan, die in zijn mond tot leven kwam. Ze kreunden allebei.

Het was anders dan hun eerste kus – hoeveel seizoenen was dat niet geleden, zestien of meer? Het was makkelijker om seizoenen te tellen dan manen: soms kwam de maan niet tevoorschijn, ze kon zo onberekenbaar zijn. Isaiiah herinnerde zich dat de appels toen voller en roder waren dan ze ooit daarvoor of nadien waren geweest – toen ze stuntelden en elkaar uit schaamte niet hadden durven aankijken. Isaiiah schurkte zich tegen hem aan en liet zijn lippen talmen op die van Samuel. Samuel huiverde even. De herhaling had zijn onzekerheid een schuilplaats geboden. De tweestrijd die er ooit toe had geleid dat hij Isaiiah en zichzelf had willen smoren, was minder geworden. Er waren alleen nog sporen van over, onbeduidende gevechten in de uithoeken van zijn blikveld, een zweempje achter in zijn keel misschien. Maar er was iets anders voor in de plaats gekomen.

Ze gaven elkaar niet eens de tijd zich helemaal uit te kleden. Isaiiahs broek hing op zijn knieën, die van Samuel bungelde aan één enkel. Ongeduldig in een hooiberg bij elkaar naar binnen dringend, het zwakke maanlicht op Isaiiahs kont en Samuels voetzolen, deinden ze op en neer.

Toen ze van elkaar af gleden waren ze al van de hooiberg getuimd, dieper in het duister, languit op de grond. Ze waren zo uitgeteld dat ze wilden blijven liggen, al snakten ze allebei naar een stevige wasbeurt in de rivier. Stilzwijgend besloten ze te blijven waar ze waren, in elk geval totdat ze waren uitgehijgd en de spasmen waren weggeëbd.

In het donker hoorden ze het geschuifel van de dieren en ook de gesmoorde geluiden van de mensen in de hutten vlakbij, zingen of huilen misschien. Het was allebei mogelijk. Het gelach uit het Grote Huis hoorden ze duidelijker.

Al zaten er minstens twee muren en een niet te verwaarlozen hoeveelheid ruimte tussen hem en het gelach, Samuel keek toch in de richting van het huis en probeerde uit te maken van wie de stemmen waren die van binnen kwamen. Hij dacht dat hij er een paar herkende.

‘Er verandert nooit iets. Nieuw gezicht, maar dezelfde tong,’ zei hij.

‘Wat zeg je?’ vroeg Isaiiah terwijl hij niet langer naar het dak staarde maar naar Samuel keek.

‘Zij daar.’

Isaiiah ademde diep in en langzaam weer uit. Hij knikte. ‘Wat doen we eraan? Hun schedel inslaan? Hun tong splijten?’

Samuel moest lachen. ‘Hun schedel is al ingeslagen. Hun tong is al gespleten. Je hebt al eerder een slang gezien. We kunnen maar beter weg zien te komen, zo ver mogelijk. Laat ze hier maar in hun eentje kronkelen.’

‘Is dat de enige keus: vluchten?’

‘Als hun gezicht zich niet om ons bekommert en dat niet eens beseft. Als hun tong niet toegeeft. Ja.’

Samuel zuchtte. Isaiiah mocht dan misschien bang zijn voor het donker, hij was dat niet. Hij kon er juist in schuilen, erin opgaan, en hij was ervan overtuigd dat de sleutel naar de vrijheid daar te vinden was. Maar toch vroeg hij zich af wat er gebeurde met mensen die rondwaalden in een wildernis die niet eigen was. Sommigen werden bomen, nam hij aan. Sommigen werden slib op de bodem van de rivier. Sommigen verloren de wedloop met de poema. Sommigen gingen gewoon dood. Hij bleef even liggen, luisterde naar Isaiiahs ademhaling. Toen ging hij rechtop zitten.

‘Ga je mee?’

‘Waarnaartoe?’

‘Naar de rivier.’

Isaiiah draaide zich op zijn zij maar zei niets. Hij keek in de richting van Samuels stem en probeerde in het omringende donker zijn gestalte te onderscheiden. Het was één vormloos geheel totdat Samuel bewoog en het verschil tussen de levenden en de doden zich aftekende. Maar wat was dat voor geluid?